

konjička pripovetka

hugo fon hofmanstal

Dyadeset drugog jula, pre šest časova ujutro, jedna patrolna jedinica, drugi eskadron valmodenskih kirasira, zapovednik baron Rofrano sa isto sedam jahača, napustila je Kasino San Alesandro i jahala prema Milanu. Otvorenim, blistavim predelom vladala je neopisiva mirnoća; s vrhova udaljenih bregova dizali su se jutarnji oblaci poput mirnih, oblaka dima ka blistavom nebu. Ni šušnja u kukuruzu, a između grupa drveća, koje su izgledale kao okupane, svetlucači su krovovi seoskih kuća i crkava. Jedva da je patrolna jedinica za jednu milju ostavila za sobom poslednju liniju predstraže svoje armije, kad među poljima kukuruza blesnuše oružja i izvidnica dojavila neprijateljsku pešadiju. Švadron se oformio za napad kraj poljskog puta, dok su ga nadzivala tanad proizvođači poseban, gotovo mijaukajući zvuk; napao je celom širinom polja i poterao ispred sebe grupu neravnomerno naoružanih ljudi, verovatno stražu. Bili su to ljudi legije Manaras, s naročitim kapama. Zarobljenici su dati jednom kaplaru i osmoricu redova, i poslani u pozadinu. Pred lepom vilom, čiji su koloski ulaz zakrtiljavali drveni čempresi, dojavila je izvidnica sumnjiva lica. Stražmeštar Anton Lerh je sjahao, uzeo dvanaest ljudi naoružanih karabinima, razmestio ih na prozore i zarobio osamnaest studenata Pizanske legije, valjano odgojenih i pristalih mladića s belim rukama i poludugom kosom. Pola sata kasnije, švadron je prozeo jednog čoveka u bergamskoj odeći koji je, sasvim bezazleno i neprikriveno prolazeći, izazvao podozrenje. Čovek je nosio, ushvene u postavu kaputa, važne detaljne planove koji su se ticali osnivanja dobrovoljačkih četa u Đudikariji i njihovog povezivanja s pijemontističkom armijom. Oko 10 časova pre podne patroli je palo u ruke stado ovaca. Neposredno nakon toga, suprotstavila joj se snažna neprijateljska jedinica i s grobljanskog zida pripucala na izvidnicu. Celna grupa poručnika grofa Trautzona preskočila je niski zid i upala među potpuno zbunjene neprijatelje, od kojih se jedan dobar deo spasao bekstvom u crkvu i odatle, kroz vrata sakristije, u gusti čestar. Dvadeset sedam novih zarobljenika javili su se kao napuljski dobrovoljci pod komandom papjskih oficira. Švadron je imao jednog poginulog. Vodu koji je projahao kroz šumarak, sačinjavali su ga razvodnik Votrubeč i dragoni Hol i Hajndl, pala je u ruke laka haubica s upregnuta dva ratarska konja. Razvodnik Votrubeč, kao lakše ranjen, odaoštan je u glavni stan s veću o okršajima i ostalim srećnim zgodama; u isti mah su zarobljenici transportovani u pozadinu, ali haubicu je uzeo preostali deo eskadrona koji je sada brojao sedamdeset i osam jahača.

Prema jasno usaglašenim iskazima raznih zarobljenika, grad Milano bio je potpuno napušten od neprijateljskih — kako regularnih, tako i neregularnih — jedinica, i lišen svih topova i ratnog saveta; zapovednik nije mogao uskratiti sebi i švadronu da se ujaše u taj veliki i lepi grad bez odbrane, koji je ležao pred njima. Pod zvonjavom podnevnih zvona generalmarš s četiri trompete u čelično-bleštavo nebo; s hiljada prozora koji se naglo zatvaraju škripa i odblesak prema sedamdeset osmoricu kirasira, sedamdeset i

osam isukanih oštrica; ulica levo, ulica desno, kao uskomešani mravinjak koji se puni prestrašenim licima: uznemirane, prebledele prilike nestajale su iza kapija, zamrli prozori buđeni mišicama lepili neznanaca; pokraj Santa Babile, pa San Fedale, San Karlo, pa čuvena mramorna katedrala, pa San Saitiro, San Đordo, San Lorenzo, San Eustordo; njeni drveni portali svi otvoreni i u svetlosti sveća i dimu tamjana naziru se srebrni svesci i žene u brokatu s očima što zrače; iz hiljade potkrovlja, mračnih lukova kapija, niskih kućeraka, svuda očekivanje hitaca, i uvek iznova poluodrasle devojčice i dečaci što pokazuju bele zube i crne kosice; s konja u kasu na sve to pogledi kao varnice prašnjavih, krvlju poprskanih maski; kroz Porta Venecia u grad, kroz Porta Tičineze opet van: tako je jahao lepi švadron kroz Milano.

Nedaleko od poslednjih gradskih vrata, gde se pružalo jedno ljupkim platanima zasvođeno šetaliste, učinilo se stražmeštru Antonu Lerhu da je na prizemnom prozoru neke nove svetložute kuće video jedno nje mu poznato žensko lice. Radoznalost ga je pokrenula da se okrene u sedlu, i pošto je po krutim pokretima svoga konja osetio kao da je prednjim kopitima naišao na neki ulični kamen, to ga je sve, budući da je mogao istupiti iz stroja i odjahati na začelje eskadrona, ponukalo da sjaši, i to pošto je svoga konja prednjim delom oslonio o predvorje dotične kuće. Jedva da je svome mrkovu podigao drugu nogu s belim gležnjem da proveriti kopito, kad se stvarno otvorile jedna sobna vrata što su bila sasvim spređa u predvorju, i pojavila se zgodna, gotovo još mlada žena u nešto neurednijem jutarnjem ogrtaču, a iza nje svetla soba s prozorima na vrt, na kojima je stajalo nekoliko saksija bosiljka i pelargonija, dalje s ormarom od mahagonija i nekom mitološkom grupom od biskvita, dok se istovremeno u stubnom ogledalu njegovom oštrom pogledu odavao suprotni zid sobe zauzet velikim belim krevetom i tapetiranim vratima, iza kojih se upravo oblačio neki gojazan, uredno izbrijani stariji čovek.

Utom stražmeštru pade na pamet prezime te žene, a s tim i štošta drugo: da je to udovica ili raspuštenica jednog hrvatskog podoficira, da je on, pre deset ili devet godina, u društvu s njom i njenim ondašnjim mužem proveo nekoliko večeri i noći; pokušavao je sada, ispod njene sadašnje punioće, pronaći ondašnje škakljivo zgodno obličje. Međutim, ova tu mu se smeškala nekim polulaskavim slovenskim načinom, što mu je poteralo krv pod oči i u snažni vrat, pri čemu ga je onespokojavala izvesna neprirudnost manira kojim ga je oslovila, njena jutarnja haljina i sobni nameštaj. Ali u trenutku kad je s nešto otežalim pogledom opazio zanzaru koja se muvala po njoj ukosnici, i kada je, kao nemarno, hotеći da uhvati muvu, nameravao dotaći i njen beli, topli a svež potiljak, celim telom mu prostruji svest o današnjim okršajima i drugim događajima, tako da joj teškom rukom privuče glavu i uz to izgovori: »Vujič« — prezime koje nije izustio zacelo već deset godina, zaboravivši pri tom njen nadimak — »za osam dana se vraćamo i onda će ovo biti moj kvartir« reče, pokazujući na poluotvorena sobna vrata. Utom začu lupanje vrata u kući, oseti da ga konj zove da poče, najpre po nemom zaltezanju uzde, a onda i po njegovom održavanju drugima, pa uzjaha i otkasa prema švadronu, ne ponevši od Vujiče nikakvog odgovora, osim zbunjenog smeha s glavom privučenom za potiljak. Ali izgovorenu reč je opunovažila njegova sila. Kraj grupisane kolone, jašući ne više svežim korakom, pod teškim metalnim uslijanjem neba, pogleda zamagljenog usputnim oblakom prašine, uživljavao se stražmeštar sve više u sobu s nameštajem od mahagonija i saksijama bosiljka, i u isti mah u neku civilnu atmosferu kroz koju je, opet, prosi-

javalo nešto ratno, neku atmosferu opuštenosti i ugodne neslužbene pripadnosti sili; u životu u papučama, s lkanijom sablje okačenom o levi džep spavaćice. Izbrijani, gojazni čovek koji je nestao kroz tapetirana vrata, nešto između sveštenika i pansionskog sobara, igrao je u tome naročitu ulogu, gotovo veću nego lepi, široki krevet i lina, bela Vujičkina koža. Izbrijani uskoro zauze mesto poverljivog, malo poniznog prijatelja koji je širio dvorske tračeve, dovožio duvan i kopune, uskoro bio pritisnut uza zid i morao plaćati ucene, učestvoval u svim mogućim spletkama, bio pijemontski poverenik, papjski kuvar, svodnik, vlasnik isumnjivih kuća s mračnim vrtnim dvoranama za političke skupove i postao ogromno bure kojem bi čovek mogao udariti rupe na dvadeset mesta pa da umesto krvi otaje zlato.

Patrolna jedinica nije susrela ništa novo u popodnevnim časovima, te tako ništa nije uznemiravalo stražmeštrove sanjarije. Ali u njemu se probudila žeđ za neočekivanim zaslugom, za unapređenjem, za dukatinama koji nenadano padaju u džep. Jer pomisao na predstojeći ulazak u sobu s mahagonijem bio je trn u oku oko kojega su se skupljale sve želje i požude.

Kada je predveče patrolna jedinica s nahranjenim i donekle opremljenim konjima tražila prećicu do spruda za prelaz preko Lodijske, gde se mogao očekivati neprijatelj, učinilo se stražmeštru na čudan način sumnjivim jedno selo s polusrušenim tornjem u tamnoj udolini sa strane puta, tako da je, mahnuvši redovima Holu i Skarmolinu, istupio s njima iz stroja, nadajući se da će odmah iznenaditi i zanobiti neprijateljskog generala sa slabom pratnjom i tako zaraditi izvanrednu premiju; tako je bila potaknuta njegova mašta.

Pred jednom na izgled napuštenom stračarom naredi on Skarmolinu da spolja objaši kuće zdesna, a Holu sleva, dok je on sam uzeo na sebe da s pištoljem u ruci projaši ulicama; ali uskoro je morao konju parirati korak, osećajući pod sobom tvrde kamene ploče po kojima je, uz to, još bila prosuta neakav klizava mast. Selo je ostalo grobno tiho; ni deteta, ni ptice, ni daška vetra. Desno i levo bile su prljave male kuće s čijih zidova beše otpao malter. Na golim opekama bilo je, tu i tamo, ugljem nacrtano štošta odurno; kroz rasklimate ragaštove, gledajući unutra, video je stražmeštar, tu i tamo, poneku lenju, polugolu priliku ikako se tegli po ležaju ili se, kao iščašenih kukova, gega kroz sobu. Konj mu se teško kretao i s mukom privlačio zadnje noge, ikako da su bile od olova. Baš kad se osvrnuo da pogleda šta je sa zadnjim potkovama, zatoptaše koraci iz jedne kuće i, dok se okretao, tičk pored konja promače neka ženska prilika a da nije uspeo da joj vidi lice. Bila je samo upola odevena; njena prljava, iskidana haljina od šarene svile vukla se u ritama, bode noge su joj ispadale iz prljavih papuča; išla je tako blizu konja da je dah iz nozdrva pokretao sjajnu, umašćenu kiku koja joj je visila pod starom maramom nad razdrljenim potiljkom, međutim, nije ubrzavala i nije izmicala jahaču. Iz jedne rupe na kapiji sleva dokontroljaše se do sredine ulice dva raskravljenja pacova u koštacu, od kojih je onaj donji ikako kukavno cičao da stražmeštrov konj naglo zastade i, naherivši glavu, uz čujan se uzdah zagleda prema tlu. Pritisak o bedra pokrete ga opet napred, ali žena već beše nestala u hodniku jedne kuće, a da stražmeštru nije uspeo da joj vidi lice. Iz sledeće kuće izlete žurno jedan pas, ispuštivši kosku nasred ulice, nameravajući da je ovlaš ukopa u pukotinu pločnika. Beše to bela, nečista kuja s opuštenim sisama; kopala je s đavolskom požrtvovanošću, zgrabila tad kosku zubima i ponese je komad dalje. Međutim, tek što je opet uzela da kopa, već su tri psa bila kraj nje: dva su bila vrlo mlada, s mekim kostima i mlitavom kožom; nesposobni da laju i da ujedaju, vukli su tupim zubima jedan drugog

za gubice. Pas koji je došao istovremeno s njima bio je bleđoži hrtić, tako iscrpljenog tela da je samo sasvim polako uspevao da se kreće na četiri tanke nožice. Na debelom telu, poput bureta, dolazila je glava odveć mala; u sitnim, nemirnim očima počinjao je jezivi izraz bola i straha. Očar bila su tu još dva psa: jedan trbušast, beo, krajnje otevoljenje odvratnosti, kome su se iz sprženih očiju slivale crne kaplje, i jedan zamalo daksl s visokim nogama. Taj je digao glavu prema stražmeštru i osmatrao ga. Morao je biti vrlo star. Njegove su oči bile beskrajno umorne i tužne. No, kuja je glupo trčkala tu i tamo pred jahačem; oba mladunca su bez glasa hvatala potkove konja svojim mlitavim gubicama, a hrtić je pred kopitama teško vukao svoje odvratno telo. Mrkov više nije mogao načiniti ni koraka. Ali kad je stražmeštar hteo ispaliti hitac na jednu od životinja, i kad je pištolj otkazao, mamuznu on konja s obe noge i zaždi preko pločnika. No, nakon nekoliko zasedalja, moraše konju parirati korak. Jer, put beše preprečila ularom vezana krava, koju je neki momak zapinjao da odvuče na klanicu. Međutim, krava, ustuknuvši pred mirisom krvi i o ragastov obešene sveže, crne teleće kože, žilavo se opiraše nogama, usisavajući nadulim nozdrvama rumenkastu večernju paru, i baci još, pre no što ju je momak potkacio batinom, tužni pogled na zavežljaj sena što ga je stražmeštar učvrstio spređa na sedlu. Imao je sada već celo selo za sobom i mogao je, jašući između dva niska krnjava zida, dogladati nastavak puta s one strane uskog kamenog mosta iznad na izgled isušenog jarka; međutim, u načinu hoda svoga konja oseti tako neopisivu težinu, takvo nenapredovanje, da mu je svaka stopa zida levo i desno, svaka gusenica i stonoga na njima, promicala tako mučno da mu bi kao da je proveo neizmerno mnogo vremena u projahivanju ogavnim selom.

Kalko se sad, u istom mah, iz grudnj njegovog konja ote teški, prodorni uzdah, i kako on, nikada još ne čuši nešto slično, isprva ne mogaoš tačno odrediti šta je tome uzrok, pogledajući najpre ispod i ispred sebe, a onda u daljinu, opazi s one strane kamenog mosta jahača koji je bio na približno istom rastojanju od mosta kao i on sam, jahača iste regimente kojoj je i on pripadao, i to jednog stražmeštra, i baš na mrkovu s belim gležnjevima prednjih nogu. Pošto je dobro znao da u celom švadronu nema takva konja, izuzev onog na kojem je sada sedeo on sam, i pošto još uvek nije mogao prepoznati lice drugog jahača, to nemilosrdno podbode svog konja, terajući ga dobnim galopom, pri čemu je i drugi povećavao svoj tempo u istoj srazmeri, tako da ih je sad razdvajao jedva domet bačenog kamena, i tad, pošto oba konja, jedan prema drugom, u istom trenutku, istom prednjom nogom stupiše na most, stražmeštar, ukočeno gledajući, dok njegov konj ustuknu kao izvan sebe, u pojavi prepoznade sebe, desnu ruku raširenih prstiju pruži prema biču, na šta prilika, isto tako odgovarajući li podižući desnicu, iznenada iščeže; redovi Hol i Skarmolin, s prostodusnim licima, iznenada se pojavise zdesna i sleva iz isušenog jarka, i istovremeno preko pašnjaka, snažno i s nevelike udaljenosti trompete eskadrona završirahu napad. Popevši se u najoštrijem galopu na jedan opkop, stražmeštar ugleda švadron već u galopu ka šumariku iz kojega su žurno debuširali neprijateljski jahači s kopljima; vide, skupljajući četiri uzde levicom i omotavajući remen oko desnice, kako se četvrto krilo odvaja od švadrona i usporava, bi začas na zatunjalom tlu, onda u gustom oblaku prašine i konačno usred neprijatelja, udari po jednoj plavoj ruci koja je stezala koplje, ugleda tihi pored sebe zapovedničko lice s iskolačenim očima i gnevno iskeženim zubima, bi tad iznenada opkoljen neprijateljskim licima i bojama, potone u glasnu talašavu jeku, zaseče sledećeg po vratu i obori ga s konja, opazi kraj sebe redova Skarmolina kako nasmejana lica odseca nekom

prste ruke, uzdodže zasecajući duboko u konjski vrat, oseti kako metez jenjava i bi odjednom sam na rubu nekog potočića, iza jednog neprijateljskog oficira na dogatu. Oficir htede preko potoka; dogat ne poslušao. Oficir ga obrnu trzajem i okrete stražmeštru mlado, vrlo blede lice i cev pištolja, kad mu ulete u usta sablja na čijem malenom vrhu beše sakupljena sva sila konja u galopu. Stražmeštar istrže sablju i uhvati uzde dogata na istom mestu koje su upravo napustili prsti oborenog; dogat lako li gizdavo, poput antilope, prede nogama preko svog izdišućeg gospodara.

Dok se stražmeštar vraćao s lepim zaplenjenim konjem, bacalo je sunce u zalasku, pri gustoj magli, jezivo crvenilo preko pašnjaka. Izgledalo je kao da su čak i ona mesta na kojima nije bilo tragova potkova pokrivena lokvama krvi. Crveni odsjaj počinjao je i na belim uniformama i na nasmešenim licima, kirasi i podseclice žarili su se i rumenili, a ponajviše tri smokvina drveća o čije su svetlo lišće jahači uz smeh otirali žlebove svojih sablji. Postrance od crveno umrljanih smokava zaustavio se zapovednik i kraj njega eskadronski trubač koji zavrta zbor. Stražmeštar je jahao od voda do voda i vide da švadron nije izgubio nijednog čoveka, a da je zadobio devet logova. Odjaha do zapovednika i raportira, ne odvajajući se od dogata koji je poštravao uzdignute glave, uvlačeći vazduh kao mlad, lep, ponosan konj, kakav je i bio. Zapovednik je samo površno saslušao raport. On mahnu poručniku grofu Trautzonu, koji u tili čas sjaši zajedno sa šest kirasira i ispred čela eskadrona ispreže zaplenjenu haubicu, dade da se potopi u potočni glib, zatim ponovo uzjaha i pošto dade da se poteraju mokra ključad, izvna mirno zauze svoje mesto na čelu prvog krila.

Za to vreme se u dve grupe podeljeni eskadron nije držao naročito nemirno, no ipak je vladala neka ne sasvim uobičajena atmosfera, prirodno izazvana četiri puta srećno završenim okršajima, atmosfera koja se ispoljavala u lakom žamoru i poluprištišenom smehu, kao i u poluglasnom međusobnom dozivanju.

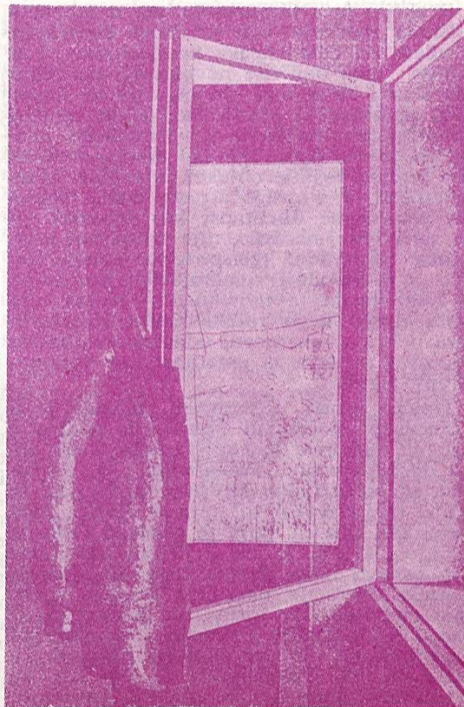
Ni konji nisu mirovali, naročito ne oni među koje su doterani tuđi zaplenjeni konji. Nakon toliko srećnih događaja, svima je prostor za pokazivanje izgledao odveć uzak i takvi jahači i pobeđnici tražili su u sebi da se u jurišu pođe na nove neprijatelje, da ih se potuče i da se otmu novi konji.

U tom trenutku projaši zapovednik baron Rofrano tihi uz čelo svog eskadrona, i pošto je s nešto pospanih plavih očiju podigao krupne veđe, zapovedi odlučno, ali ne dižući glas: »Logove otpustiti«. Švadron je zane-meo. Samo je dogat kraj stražmeštra isturio vrat i nozdrvama gotovo dodirnuo čelo konja na kome je sedeo zapovednik. Zapovednik zbrinu svoju sablju, izvuče iz furole jedan od svojih pištolja, i pošto je podlakticom ruke koja je držala uzengije otro prašinu s blistave cevi, ponovi zapovest nešto jačim glasom, i počeo zatim brojati »jedan« i »dva«. Pošto je izbrojao »dva«, upravi zamagljeni pogled na stražmeštra koji je nepokretno sedeo pred njim u sedlu i ukočeno ga gledao. Dok je ukočeni, istrajni pogled Antona Lerha mogao izražavati izvesnu vrstu uslužne, iz višegodišnje potčinjenosti proizašle odanosti, u kojem pogledu je samo povremeno oživljavao nešto potisnuto i peće, i opet nestajalo, njegova svest uopšte nije bila obuzeta napetošću tog trenutka, nego sasvim preplavljena višestrukim slikama neke čudnovate lagodnosti, i iz njemu samom potpuno nepoznate dubine njegove unutrašnjosti rastao je životinjski gnev prema čoveku pred njim, koji bi hteo da mu oduzme konja, toliko užasan gnev prema licu, glasu, držanju i celom biću drugog čoveka kakav je samo na tajanstven način mogao nastati u dugogodišnjem bliskom zajedničkom životu.

No, da li se u zapovedniku probudilo nešto slično, ili mu se u tom trenutku glupe insubordinacije situacija učinila preopasno zaoštrenom, ostaje kao dilema: On podiže ruku nemarnim, gotovo usiljenim pokretom, i pošto je prezirno dižući gornju usnu izbrojao »tri«, prasnu već i pucanj i stražmeštar zatetura, pogoden u čelo, gornjim delom tela na vrat svoga konja, tad između mrkova i dogata na tle. No, nije još bio ni pogoden kad su se već svi časnici li redovi, trzajem uzde ili udarcem noge, oslobodili svojih zaplenjenih konja, i zapovednik mirno zbrinu svoj pištolj koji je bleiskom i praskom pucanja u predvečerje dana mogao privući neprijatelja. Međutim, neprijatelj nije preduzimao nove napade i kratko vreme nakon toga patrolna jedinica je neometano dosegla južne predstraže svoje armije.

Prevod s nemačkog i beleška: Relja Dražić

Prevedeno prema izdanju: Fischer Taschenbuch Verlag, iz aprila 1973.

BELEŠKA

Napisana na prelazu stoleća, Hofmanstolova »Konjička pripovetka« predstavlja biser njegove pripovedačke proze. Da bude čitana i pročitavana, ona zahteva već zbog savršenosti svoje gradnje. Ukoliko ona ima neku tajnu, onda mi se čini da bi je valjalo tražiti upravo na planu kompozicije, preciznije, na planu kompozicije dva važna jezika kojima je pripovetka napisana. Svojevremeno se Brecht iz sve snage trudio da »Verfremdungseffekte« učini temeljnim sredstvom svoje pozorišne prakse. Veštak, kakav je bio, znao je da ništa ne deluje tako snažno, tako rastrežnjujuće i razliučujuće kao kad se izazove takav obrt. On se načelno postizao kad se u kakvu radnju, u koju smo se uživali, uvede neki strani element koji čini da se odjednom sve pokaže u drugom svetlu. Imam utisak da ovdje kompozicija proizvodi neki sličan efekat. Svi jezikovni izvještaji, sudaran s jezikom dubinske deskripcije, kao da na kraju izaziva utisak neizbežnosti jedne smrti koja je odjednom toliko neumitna da nam je i ravnodušna. Na izgled suprotno svemu što je pripremila središnja. Kažem na izgled, jer čini mi se da je ta neumitnost ipak pripremljena već u fabuli. Bez obzira na to, rekao bih da je ta neumitnost ipak izveštaja igra ulogu anepira hladne vode. Sve će to, dakako, prilično bitno uticati na tumaćenje smisla pripovetke. Međutim, ne bih ni polazio na put po ovako ograničenom prostoru. A i inače, u jednoj belešci, radije ćutim o tim stvarima. Batak se slađe jede netransiran.